

Fütüvvet

Fütüvvet de onların makamâtı cümlesindedir. Seyr-ilellah makamâtının sonudur. Bu hususta buyurulmuştur ki:

Fütüvvet, nefsin sıfatlarından temizlenmiş kimselerin bulunduğu makamın ismidir. Bu temizlik, (safa-yı hâl) imandan sonra hidâyetin artmasıdır. Cenâb-ı Hak ashab-ı Kehf hakkında

إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاَهُمْ هُدًى kavli kerimiyle bu maka-

mın vasfını beyân etmektedir. Yani, (Ashab-ı Kehf), rablerine iman etmiş, sonra da hidâyetlerini bizim artırmış olduğumuz yiğitlerdi, (fütüvvet sahipleri idiler). (1).

Fütüvvetin en şerefli hasleti ve onu diğer makamlardan ayıran özelliği, kişinin kendini hiçbir kimseden üstün görmemesidir. Bir de kendinde hiçbir kimseden talep edilecek bir hakkın bulunmadığını, bil'akis herkesin senin üzerinde hakkı bulunduğunu ve bunları yerine getirmekle mükellef olduğunu bileceksin. Fütüvvetin hususiyetlerinden olan safâ, yani temizlik, insanları kendinden üstün görüp enaniyyet şeytanlığını, nefsin kuruntusunu sadrdan temizlemektir. Fütüvvetin hakikatı ise kâinat kaydından ve madde esareti-nden kurtulup hürriyete kavuşmaktır. Bu hususta denilmiştir ki:

(1) Kehf/13.

Düşmanını özür dilemeye mecbur edip de onun özür dilemesinden mahcup olmayan kimse fütüvvetin kokusunu bile duyamaz. Fütüvvet sahibi, düşmanıya da iyi geçinmeye mecbur ve mükellefdir. Artık dostuyla nasıl olması gerektiğini düşünmek lâzımdır.

Fütüvvet, can u gönülden müsamahakâr olmağı gerektirir. Hakk'ın rızası uğrunda her şeyi fedâ etmek gerekir. Bunun da sıdk ile ve severek yapılması lâzımdır.

Müsâ - aleyhisselâm - rabbına fütüvveti sordu. Allah Teâlâ cevap verdi: «Kendini benden nasıl tertemiz olarak teslim aldı isen aynı şekilde tertemiz olarak teslim etmelidir.»

Kul, nefisini temizlemeye devam ettiği müddetçe Hazret-i Hudavend azze ve celle ince hikmeti icâbı o kulundan intikam alır. O'nun güzel isimleri arasında «el-Müntekım» ism-i celili de vardır. Bu sıfatını bazan dostlarında da tecelli ettirir, gâfillerden intikam alır. Eğer intikam, dostuna göndereceği bir belâ suretinde ise bu sıfatını başkalarına verir ve intikam alır. Fakat dostuna verdiği cezâyı müteakib bir rahmetine sebep kılar. Bu arada azgınlara, cânilere ve ağıyâra da cezâlarını vermiş olur. Fakat bunu nice ikaz ve ihtarlardan sonra, tevbe ve rücua nice defalar imkân verip kullarının gaflet ve teğâfülde ısrarlarını gördükten sonra yapar. Kulların gafleti had safhaya varır, Allah da belâyı ondan sonra indirir. Bilmek gerekir ki, Allah imhâl eder, ihmâl etmez. Yani mühlet verir, fakat hiçbir şeyin karşılığını vermeyi ihmâl etmez. Es-Sabûr ism-i celili de onun esmâ-i husnâsındandır. Hiçbir şey O'nu bir şeyi takdir ettiği vakitten evvel yapmağa mecbur kılamaz. Hiçbir şey de onu tehir ettiremez. Bir şeyi elden kaçırdım diye endişe etmez, çünkü, bütün işler O'nun katında ma'lûm bir ölçüye bağlanmıştır. Hem de hükmüne muvafık, irâdesine mutabık olarak. Allah zâtına ısyan edenin nefisini temizlemek için intikam alır. Bunu ama dünyada hastalık, acı, keder olarak verir, ama âhirette dilediği şekilde azab etmek suretiyle verir.

Seyyidü's-şühedâ, Kerbelâ şehidi Huseyn bin Ali - radiyallahu anhümâ -nın kederli kıssasını nakledenler demişlerdir ki:

Bu cinayeti birkaç bedbaht ve nasibsiz işlemiş ve vebâlini dünyada ve âhirette yüklenmişlerdir. Seâdet ve şehadet derecesi kemâl hâlinde bu din serverleri üzerinde hâsıl olmuştur. Hâdisenin her-

hangi bir safhasında devreye gir ve onun hüznünü duy. Eğer bunu duyabilirsen içinde bir Huseyn'in, bir de Yezid'in olduğunu göreceksin. Çünkü aralarında cenk devam etmektedir: «İmdat gecikti, gönül bedenin acısını çekmekte. Senin dost gördüğün kimse de düşmanın arzusu için didinmektedir.»

Fütüvvet, kemâl hâlinde hânedân-ı nübüvvette mevcuttur: Senden uzaklaşana yaklaşman, sana ezâ verene ikrâm etmen, sana karşı bir cinâyet işleyenden özür dilemen fütüvvet derecelerindedir.

Bir Allah dostuna,

— «Sana zulmedene bedduâ etsene!» dediler. O da:

— «Ben onun bu hâle düşmesine üzölmekle meşgulüm. Bedduâya vaktim yok,» dedi. Onlar gazab ettikleri vakit ancak Allah için gazab ederlerdi, nefisleri ve dünyaları için değil.

Bir adam âlimlerden birine yolunun kesilip malının gasbedildiğini şikâyet etti. O da şöyle cevap verdi: «Üzöntün, malının ondan faydalanabilecek müslömanların eline geçtiğine malını kaybettiğinden daha fazla ise sana diyeceğim bir şey yoktur.»

Eskilerden birine:

— «Sana zulmedene bedduâ et,» dediler. O da:

— «Bu miskinın kendine zulmü yetmiyormuş gibi ona daha mı fazla kötölük ettireyim?» diye mukabele etti.

Hâssiyet makamında bulunmak, böyle durumlarda işi Hakk'a havale etmeyi ve halk huzurunda tedbiri terketmeyi gerektirir. Çünkü Hak Teâlâ Hazretleri sonunda baştan takdir ettiğiyle hükmeder ve mazlum kullarına muhakkak âfiyet verir. Çünkü evvel âhir hüküm O'nundur. Huseyn bin Mansur el-Hallâc hakkında bazıları nakletmişlerdir ki: Hased ve garazla dolu bir topluluk Hallâc'a iblisâne sorular sorup cevaplar aldılar ve bunları fetvâ makamına götürüp gösterdiler. Onlar da işin hakikatını araştırmadan fetvâ yazdılar. Bu topluluk bu fetvâyâ göre o nemmâmın sözüne aldanarak aynı günahı yüklendiler ve o cinayeti işlediler. Burada hem mes'elenin aslını iyi tesbit etmeme vardır, hem de ihtiyatsız hareket etme vardır. İşte bu hususta Mus'ab bin Zübeyr - radiyallahu anh - demiştir ki: «Benim yanımda bir gammazlık lâfının nakledilmesi, gammazlık edilmesinden daha kötüdür. Çünkü benim gözümle gör-

düğüm bir hareket yalnızca benim için bir delil teşkil eder. Fakat sözün artma, eksilme ve değiştirmelere uğrayarak nakledilmesinin zararı çok daha büyüktür. Yukarıdaki bu hâdise için «Kalem bir gaddarın elinde olunca Mansur'un hâli dara çıkmak olur,» demişlerdir.

Hucetü'l-İslâm el-Gazzâli buyurur ki:

«Gammaz duyduğu sözü yaralar, tahrif eder. Halbuki insanların hukukunu alâkalandıran bir söz hakkında hüküm verilecektir. Adl ile hükmedilebilmesi için sözün doğru nakledilmesi ve nakledilen sözün aslının araştırılması lâzımdır. Yoksa verilecek hüküm zulümden başka bir şey olmaz. Hüküm verecek kimsenin mes'eleyi tahkik etmesi lâzımdır. Allah Teâlâ,

— «Ey iman edenler! Allah yolunda adım attığınız vakit bir şeye karar verirken mes'elenin aslını iyice araştırın ve şu içinde bulunduğunuz hayatın menfaatini hesaplayarak size selâm verene, «Mü'min değilsin!» demeyin. Ve azıcık bir menfaat için, yani onun ganimetini almak için öldürmeyini» (1) buyuruyor.

Yine buyuruyor ki:

— «Ey iman edenler! Size bir fâsık bir haber getirirse aslını iyice araştırın. Yoksa mes'elenin aslını bilmezlik ile varır bir cemaate hücum edersiniz. Sonra da yaptığınıza pişman olursunuz!» (2).

İmam Asım'dan başka Kûfe kurrası bu iki âyetteki ^{فَتَّبِعُوا}

lâfzını ^{فَتَّبِعُوا} okudular. Her iki kıraate göre de mânâ, «Bir hususta karar vermeden evvel işin açığa çıkmasını ve tahkikini isteyiniz, sübütunu bekleyiniz. Gözünüzle görmediğiniz bir hâdisenin haberini duyar duymaz mes'ele tessebbüt ve tebeyyün etmeden, yani kesinlikle sâbit ve apaçık meydana çıkmadan bir karar vermezsiniz. Bir harekette bulunmayınız. Burada tessebbüt asıl, tebeyyün fer'dir. Çünkü bir şey tessebbüt ettikten sonra tebeyyün eder, yani sâbit olduktan sonra açığa çıkar, demektir.

(1) Nisâ/94.

(2) Hucurât/6.

Bir nemimeyi duyanlardan bir kısmı diliyle o gammaza nasihat eder ve işlediği büyük günahı sakındırır. Çünkü kötü işlerden sakındırmak vacibdir. Aynı kötü haberi bir başkası işitir, o da kendi kendisine: «Bu ne kötü bir ameldir, ne çirkin bir haramdır!» der. Bir başkası işitir, «Böyle kötü bir ameli düşman bile yapmaz. Ben böyle şeylerden uzağım,» der. Bunlar herkesin iman derecesine göre söyleyeceği şeylerdir. Hiçbir şey yapmayacak durumda olan ise: «De ki ben sizin yaptıklarınızdan uzağım!» (1) ruhsatına sığır.

Bilesin ki gamz birçok günahları cem'etmiş bir günahdır. Gıybet, gadr, hıyanet, gıll, nifak... Bunların karışımından kişi herkesi ithâm etme belâsına tutulur ve iftirâcı olur. Temiz bir kimseye iftirâda bulunmak ise yedi kat gökten ve yedi kat yerden ağırdır. Rivâyet olunduğuna göre Dâvûd -aleyhisselâm - Süleymân -aleyhisselâm -'a, «En ağır şey nedir?» diye sordu, o da: «Temiz kimseye büh-tan ve iftirâ etmektir,» dedi.

Abdullah bin Mübarek İbn-i Umer -radiyallahu anh -'e dayanan senedle Rasûlullah'ın şöyle buyurduğunu rivâyet eder:

— «Kıyamet gününde bir kul huzura getirilir. Hasenâtı mizânın bir kefesine, seyyiâtı da bir kefesine konulur. Seyyiâtı ağır gelir. Daha sonra bir demet daha getirilip hasenât kefesine konulur ve ağır bastırır. Kul şaşırıp sorar: «Yâ Rabbi, bunlar nedir? Ben gece ve gündüz bu hasenâtı işlemedim. Sen ki benim ancak yaptıklarımı yazarsın.» Cenâb-ı Hak cevap verir: «Bunlar senin uzak ve temiz olduğun hâlde sana söylenenler, üzerine atılan iftirâlardır.» Ve kul necâta erer.»

Bu hadisi ârif şeyh Ebû Abdillâh el-Hakim et-Tirmizî -kuddise sirruh - Nevâdiru'l-usûl kitabının otuzikinci aslında Umer bin Ebi Umer bin Hammad bin Mübarek Aclân'dan, o da Nâfi'den, o da İbn-i Umer'den rivâyet eder. - Radiyallâhu anhüm -.

Ârif şeyh, yine aynı asılda Hazret-i Ali -kerremallahu veche -'ye dayanan senedle onun «Temiz, müberrâ insanlara edilen büh-tan, atılan iftirâ semâlardan daha ağırdır» dediğini rivâyet eder. Bu kötü fiil, zulmetinin ağırlığı sebebiyle kalbi şaşırıp üzdüğü için «büh-tan» ismiyle isimlendirilmiştir. Zulüm, karanlıktır. Allah ondan

(1) Suarâ/216.

nehyetmiş, onu şirke mukarin, bazan da şirkin târifi olarak zikretmiştir. Yine buyurmuştur ki: «Putlar pislîğinden ve asilsız yalan sözden sakınm.» (1).

Yalan söz sahibinin boynunda asılı durur. Çünkü o yırtılması gereken bir perdeyi yırtmıştır. Bunda ısrar ve devam ederse Allah katında yalancılardan yazılır. Neticede yalan sözleriyle kendilerine fitne olup iftirâ ettiği kimselerin âhıyla kendisi de belâsını bulur.

Rivâyet olunduğuna göre İsrâiloğullarına kıtlık âriz olmuştu. Mûsâ -aleyhisselâm- İsrâiloğullarıyla yağmur duâsı için şehir dışına çıktı. Ne kadar duâ ettilerse de yağmur yağmadı. Cenâb-ı Hak vahiy gönderip:

— «Senin duâna icâbet etmem. Çünkü aranızda bir nemmam, yani lâf getirip götürün vardır,» buyurdu. Mûsâ -aleyhisselâm -

— «Yâ Rabbi, onun kim olduğunu bize bildir de aramızdan çıkaralım,» deyince,

— «Ben onun sizin aranızda bulunmasına râzı değilim. Onun kim olduğunu söyleyerek ben de mi nemmâm olayım?» buyurdu. Neticede hiçbir müstesna olmamak üzere hepsi birden bu kötü fiillerinden tevbe ederler ve Allah Teâlâ yağmur verir.

Hulâsa olarak bu kötü huy, birçok kötü huyların karışımıdır. Müslüman cemaatleri arasında pek çok kanlar dökülmesine sebep olmuş ve olmaktadır. Allah cümlemizi bu huylardan ve bu huylardakilerden muhâfaza buyursun, âmin.

Hasen-i Basrî Hazretleri der ki: «Her kim başkalarının sözünü sana getiriyor, senin sözünü de başkalarına götürüyorsa ondan sakın.»

Din işlerinde fetvâ makamında bulunmak, müslümanlar arasında hüküm beyân etmek, Allah'ın mahlûkatına Allah'ın rahmet kıldığı ahkâmı yürütebilmek ve müslümanlara nasihat etmek çok büyük bir derecedir. Tehlikeleri de o nisbette büyüktür. Çok zor bir iş tir. İmam-ı A'zam Ebû Hanife -radıyallahu anh-, kendisinden bir fetvâ sorulduğu zaman uzun bir sükûtta sonra derin bir nefes alıp

(1) Hacc/30.

yüzünü semâya çevirir, gözlerinden yaşlar boşanarak: «Ey Rabbim, bizi muâhaze etme. Rabbim, benim senin rızanı istediğimi biliyorsun. Beni ateşe sokmasından en çok korktuğum şey fetvâ verirken ayağımın kaymasıdır. Kim Allah'ın dininde fetvâ verme makamında bulunur ve Allah'ın, «Benim dinimde nasıl fetvâ verdin?» diye hesaba çekeceğini düşünmeden fetvâ verirse böyle adama her şey kolaydır. Allah'ın bu ilmi zâyi edeceğinden korkum olmasaydı, Allah'ın ulemadan, ilmi insanlara beyân edip gizlememeleri üzere misak aldığını bilmeseydim hiçbir kimseye fetvâ vermezdim!» derdi.

İmam-ı A'zam Ebû Hanife -radiyallahu anh-, kendisine sorulan nice mes'elelerin cevabını bir sene sonra verirdi.

İmam Şâfii -radiyallahu anh-, «İnsanların Kur'ân'dan ve hadisten kendileri faydalanabilip bana bir şey nisbet edilmemesini ne kadar isterdim!» demiştir.

Sahâbe-i kiram -radiyallahu anhüm- hazaratı dört şeyi birbirlerinin üzerine atmağa çalışırlardı: İmamlık, emânetçilik, vasilik, fetvâ.

Abdurrahman bin Ebi Leylâ der ki:

«Şu mescidde yüzyirmi kadar sahâbi ile müşerref oldum. Hiçbirini bilmem ki kardeşinin de o hadîste yahud o mes'eledede kendi dengi olmasını istemesin.»

Eğer fetvâ imamları mes'eleyi iyi tesbit ederler ve olmaları gerektiği şekilde ihtiyatlı olurlarsa hatâ ettikleri vakit de ecir alırlar. Hiç olmazsa şeriatın zâhirine göre fetvâ vermiş olurlar. Dört büyük imam, yani Ebû Hanife, Mâlik, Şâfii ve Ahmed, Allah hepsinden râzı olsun, hepsi de: «Her müctehid isâbet edicidir» buyurmalarıyla muradları; hepsi de mükellef buldukları vazifeyi takatleri mikdarı ifa etmişler ve me'cur olmuşlar demektir. Yoksa sadece birisi isabet etmiş, diğerleri isabet etmemiş olurdu. Bunda, sahâbe-i kiram ittifak etmişlerdir. Bu hüküm ictihadın şartlarını da câmidir. Bu mevzuda en doğru hareketi bulmak için cehd ü gayret gösteren me'cur olur ve hatasının günahı ondan kaldırılır. Fakat ictihad yapılamayacak bir mevzua karışıp mes'ele çıkaran kimse ma'zur değildir. Üstelik en büyük vebâli yüklenmesinden korkulur.

Allah zâhire göre hükmlenmesini emretmiştir. Hidâye şerhi el-Kâfi ve diğer şerhlerinde, Mebcut şerhlerinde ve diğer fıkıh kitaplarının şerhlerinde der ki:

«Kadı, zâhire göre bir şeyin haram olduğuna hükmetmişse bâtında da bu haramdır. (Ebû Hanife'ye göre.) Zâhire göre halâl olduğuna hükmetmişse bâtında da halâldır. Dâvâ muayyen bir sebebe bağlanmışsa, meselâ alışveriş, nikâh ve talâk, ikâle, kayıp malın iâdesi, hibe ve sadaka mevzularında ruhsat ve azîmet olmak üzere iki rivâyet bulunduğu malûmdur. Yahud en az iki mertebe bulunduğu malûmdur.

Edebü'l-Kaadi kitâbında der ki:

«Akidlerde ve fesihlerde yalancı şahidin şehadetine göre hük-
molundu ise bile zâhire göre hükmolunmuş bulunması cihetiyle câiz
ve geçerli olur. Yani zâhiren câiz olur, bu cevaz da zâhirden bâtına
geçer demektir.»

Ebû Yûsuf, Muhammed, Züfer ve Şâfiî -radıyallahu anhüm- de-
mişlerdir ki: Mes'ele bâtında zâhirdekinin aynı değildir. Kaadinin
hükmü bey' u şirâ, icâre, fesih, ikaale, talâk gibi akidlerde sadece
zâhir için geçerli olan bir hükümdür. Yani sizin bize anlattığınız şu
hâdisenin bize göre hükmü şudur, yani zâhiren şudur. Bâtinen
mes'ele sizinle Allah arasındadır, demektir.

Ebû Hanife'ye göre yalan şahadeti bâtına nâfiz olmaz. Mezkûr
imamlara göre de mes'ele bu şekildedir. Bu, mes'elenin kalıbıdır,
şeklidir. Bu gibi hâdiseler akidlerde pek çok vâki olmuştur.

Yine Ebû Hanife'ye göre bir adam bir kadınla nikâhlı olduğun-
u iddia etse kadın bunu inkâr etse, adam da iki yalancı şahid bu-
lup iddiasını zâhiren isbat etse kadı aralarında nikâhın vukuuna,
adamın onu vat'ının halâl, kadının da temkine mükellef bulunduğuna
hükmeder. Diğer imamlara göre ise bu câiz değildir.

Bu şekildeki mes'eeler fesihlerde çok vâki olur.

Yine iki müteâkıddan birisi akdin fesholundugunu iddia etse
ve yalan delil getirirse kadı, akdi fesheder.

Saticının satacağı câriyeyi vat'ı câizdir. Menkul mallar hakkın-
daki hükümlerin zâhire şâmil olup bâtına şâmil olmayacağında it-
tifak vardır.

Adam, bir câriyenin, kendi mülkü olduğunu iddia eder de se-
beb zikretmeden beyyine getirir, kadı da ittifakın hükmüne göre
onu vat'etmesinin câiz olmadığına hükmederse bu şekilde de hüküm
bâtına nâfiz olmaz. İttifakla bu böyledir. Şâhidler köle, kâfir yahud
kazfden cezâ yemiş olsalar müsâvidir.

Aynı şekilde bir adam başkasına nikâhlı bir kadınla nikâhlı olduğu iddiasında bulunur, fakat bu iddia talep iddiası olmazsa yahud kadın başka bir erkekten iddet bekliyorsa, yahud mecusiyye, yahud mürtedde, yahud süt kardeşi olur, buna da iki yalancı şahid bulursa hükmü ittifakla bātına nāfiz olmaz. Yani kendileri bununla amel edemezler.

Burada mes'elenin aslı kadı huzurunda beyyine getirilip kadı, şahidlerin ifadelerini iyice anladıktan ve müdafaa ettikleri kimseyi gizli ve açık olarak tezkiye ettikten sonra kadının bir hüküm vermesi vācib olur. Kadı böyle bir durumda kendini hüküm vermekle mükellef görmezse keffāret vermesi lāzımdır. Bundan da imtinā ederse fısk işlemiş olur. İkaz edilmesi lāzım gelir.

El-Ütühi'nin Hidāye şerhinde de mes'ele aynı şekildedir.

El-Musagga'da ise der ki: «Burada mes'elenin aslı şudur: Kaza, yani hüküm vermek, sâbit olanı, yani vukuuyla sâbit olmuş bir şeyi isbat, yani olduğu şekildeki hükme bağlamak demektir. Sâbit olmayan bir şeyi isbâtının da mümkün olmadığını meydana çıkarmaktır. Olmamış bir şeyin meydana çıkarılması demek değildir. Müddai neyi iddia ettiğini bilir. Kadı onun hakkında bir hüküm verse de o kabul etmese hükmü onun hakkında nāfiz olmaz. İşin gerçeğinden mes'ul olan müddaidir. Burada Ebû Hanife - radiyallahu anh -, Hazret-i Ali - kerremallahu veche -nin ictihadına dayanarak hareket etmiş, onun re'yini huccet almıştır. Ondandır rivāyet olduğuna göre bir kadın Hazret-i Ali'nin huzurunda bir kadınla nikâhlı bulunduğunu iddia edip iki şahid getirdi. Hazret-i Ali'ye dedi ki: Eğer benim muhakkak bir erkeğe nikâhlı olmam gerekiyorsa ey mü'minlerin emiri, beni ona nikâhla! Duymuyor musunuz ki size onunla aramızda nikâh akdi bulunmadığını söylüyorum.» Hazret-i Ali cevabında: Aranızda nikâh akdi olmasa bile bu şahidleriniz sizi birbirinize nikâhlamışlardır, dedi. Burada adam kadını talep etmekle akdin yenilenmesinden imtinā ediyor ve onu arzu ediyor olduğu meydana çıkınca böyle olmuştur. Yine burada onların zinâdan muhafaza edilmiş olmaları bahis mevzuudur. Hâdise apaçık görüldüğüne göre şahidler yalancı idi. Bu sebeble Ali - radiyallahu anh - daha evvel nikâh bulunup bulunmaması üzerinde durmadı ve kadının arzusunun da Emîru'l-mü'mininin hükmüyle hâsıl olduğunu beyânla «şahidleriniz sizi birbirinize nikâhladılar,» dedi. Yani ifadelerini öyle be-

yân ederek beni aranızda nikâh vukuuna hükmetmeğe mecbur etti-
ler ve benim hükmümle de nikâh sâbit oldu, dedi.

Yine Hazret-i Ali'den Rasûlullah'a isnad edilen merfû bir ha-
dise kadı işin gerçeğine re'yiyle nüfuz edemediği vakit mes'elenin
daha fazla açıklanmasını ve delillerini ister, buyurulmuştur.

Âyet-i kerime'de,

— «Mallarınızı aranızda boş yere ve onları hakimlere rüşvet
olarak göstermek suretiyle yemeyin!» (1) buyurulmuştur.

Yine Rasûlullah,

— «Kime bir müslümanın hakkı aleyhine bir hüküm vermiş-
sem onun ancak ateşden bir parça olduğunu bilsin!» buyur-
muştur. (2).

Yukarıdaki hâdiselerde de Ali - kerremellahu veche- Rasûlul-
lah'ın bu hadisine göre amel etmiştir. Yine Ali - kerremellahu vec-
he - dâvacı ve dâvâlıların ve şahidlerin ifadelerine göre hüküm ver-
miş ve hakikatte nâfiz olmuştur. Çünkü hâkimin hükmü iki hasmın
ifadelerinden kuvvetlidir. Bunda ittifak vardır. Bir kadın ve bir er-
kek aralarında nikâh bulunmadığını bildikleri hâlde nikâhlı olduk-
larını iddia ederlerse bu ikrarlarıyla nikâh bâtinen sâbit olmaz. Öy-
le bir ikrarda bulunmuş olmalarına rağmen sâbit olmaz.

Denilirse ki: «Hâkimin hükmü, aralarında bir akdin bulunduğunu
tazammun ediyorsa hâkim «hüküm verdim» dediği vakit şahid-
ler şart koşsunlar.»

Deriz ki: Şemsü'l-eimme es-Serahsi ve diğer imamlarımız de-
mişlerdir ki: Kadı «hüküm verdim» dediği anda hükmü bâtına nü-
fuz etmez. Yani ancak zâhire şamildir. Yani burada şahidlerin söy-
ledikleri, anlattıkları durumun hükmü verilmiştir, işin gerçeğinin
değil. Şüphesiz ki kaza için mahal şarttır. Eğer kadın başkasına
nikâhlı yahud ona nikâhlanması haram bir kadın ise hükme mahal
bulunmadığı için kaza geçersizdir. Aynı şekilde hâkimin hüküm ve-
rebilmesi için şehâdet de şarttır. Yani hâkimin meclisinde iki şahî-
din bulunması lâzımdır.

Denilmiştir ki: Nikâh talep eden kadın ve erkeğin nikâhına ka-

(1) Bakara/188.

(2) Müslim, Kitâbu'l-akdiye.

dı hüküm verebilir. Bu hüküm onların talebine göredir. Çünkü hükümün sıhhati için lazım olan gerekçe sâbit olmuştur. Fakat karı koca olacakların ifâdelerinin sıhhati meşkûktur. Çünkü şahidleri yoktur. Çünkü nikâh akdi menkul malların alınıp satılması kadar basit değildir. Şartları daha ağırdır.

Alışverişte birisi, «Köleni bana bin dirheme sat,» der. Burada şahidler kim olursa olsun alışveriş sahihtir. Çünkü böyle şeylere vukuf peyda etmek mümkündür. Fakat işin hakikatına vâkıf olup doğru hüküm verebilmek çok zordur. Burada şahidler kim olursa olsun doğru kimseler kabul edilerek hüküm verme durumu vardır. Menkul malların alınıp satılmasındaki durumun zıddına burada mülkiyyetin bir sebebi bulunmak lâzımdır. Her sebep her yerde delil olarak gösterilemez.

Daha evvel verilmiş bir hükmü zikretme yoluyla o hükme mesned olmuş bir sebebi yeni bir dâvâda sebep olarak isbat câiz değildir. Nikâhda veya alışverişte hüküm verilirken evvelâ nikâh sonra alışveriş halledilir. Birbirine karışmaması için böyle yapılır.

Burada kadı Allah'ın nâibidir. İşin asıl hakimi, karar kılacağı yerde karar kıldırarak olan ise Allah'dır. Tarafların rızası olmasa da Allah'ın dediği olacaktır. Mevlâ kuluna dilediğini yapar. Hepimiz onun kullarıyız. Bu fikhî mânâ altında büyük bir hikmet yatmaktadır. Bu da bir kadının biri açık diğeri gizli nikâhla iki kocası bulunamayacağıdır. Bulunuyorsa bunun ne kadar çirkin bir haram olduğunu her müslüman bilir. Din, böyle şeylere rızâ göstermekten tamamen uzaktır. Din, böyle kimseleri kat'iyyen tezkiye etmez. Hiçbir müftünün fetvâsı, hiçbir halife veya sultanın hükmü, hiçbir kadının kazası Hazret-i Peygamber Efendimiz'in fetvasından daha yüksek değildir: O, sarîh bir hadis-i şeriflerinde buyurmuşlardır ki, bu hadis-i şerif usûl-i sitteyi de içinde bulundurmaktadır:

Ümm-i Seleme -radiyallahu anhá'-dan rivâyete göre Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- hücre-i seâdetlerinin kapısı önünde çekişen iki kişinin seslerini işitip çıkmış ve şöyle buyurmuştu:

- «Ben de ancak bir beşerim. Siz gelir huzurumda çekişirsiniz, biriniz de diğerinize karşı hucdetinin sayesinde haklı görünebilir. Ben de ancak işittiğime göre hüküm veririm. Kime kardeşinin hakkından bir hak üzere hüküm verdiğem bilsin ki o ateşden bir parçadır.»

Diğer rivâyette:

— «Kime kardeşinin hakkında n bir hüküm verdimsem onu almasın!» buyurmuştur. Hadis-i şerifi Buhâri, Müslim ve diğer muhaddisler rivâyet etmişlerdir. İkinci rivâyet Buhâri ve Müslim'in dışında kalanların lâfzıdır

İmam Yâfiî -rahımehullah-, tarihinde üçyüz dokuz hicri senesi sonları vekâyiinden olarak Hallâc -kuddise sirruh-'un kıssasını anlatır. Rivâyet olunduğuna göre halife el-Muktedir billâh'ın veziri Hâmid bin Abbas ile Hallâc arasında ve kadı Ebû Amr huzurundaki meclisde şu hâdise cereyan etmiştir:

Kadı Ebû Amr, Hallâc'ın kanının halâl olduğuna fetvâ vermiş, bunu kendisi yazmış, meclisde hazır bulunan fukaha da tasdik ederek yazmışlardı. Hallâc onlara dedi ki: «Zahrım rahımıdır ve kanım haramdır. Sözlerimi kanımı mübah kılacak şekilde te'vil edemezsiniz. Din ve itikadım İslâm, mezhebim sünnet, hulefâ-yı raşidini ve aşere-i mübeşşereyi ve din imamlarını ve başta dört imamı üstün tutarım. Sünnet üzere nice kitâblarım vardır. Benim kanım hakkında Allah'dan korkun!»

Hallâc bu sözleri tekrar tekrar söylerken onlar da buna kulak vermeden Hallâc'ın kanının halâl olduğuna dair fetvâlarını yazmağa devam ediyorlardı. Uydurdukları fetvâyı yazma işini bitirdiler. Meclis dağıldı. Hallâc zindana atıldı. Vezir meclisde cereyan edenleri halife Muktedir'e yazdı ve kadıların Hallâc'ın katline fetvâ verdiklerini bildirdi. Muktedir cevap yazıp evvelâ onun zindan bekçisine teslim edilmesini, öldürülmeden önce bin kırbaç vurularak işe başlanmasını, ölürse ne âlâ, ölmezse bin kırbaç daha vurulmasını, yine ölmezse boynunun vurulmasını emretti.

Vezir Hallâc'ı zindan bekçisine teslim etti ve «Halife Muktedir'in emri şu şekildedir,» diye talimat verdi. Ve dedi ki: Eğer bu dövmele telef olmazsa elini kesersin, sonra ayağını, sonra boynunu kesersin ve sonra cesedini yakarsın. Sana bir hile yapıp da, «İstersen senin için Dicle ve Fırat'ı altın ve gümüş olarak akıtayım» derse inanıp kabul etme. Behemehal cezayı infazda gevşeklik gösterme!» dedi.

Zindan bekçisi onu gece teslim aldı. Mezkûr sene Zilhicce ayının son haftasında salı günü sabahı Tak kapısına çıkardılar. Hallâc

zincirlerini çözmüş olduğu, hâlde belirlenen yere yürüyordu. Çok büyük bir kalabalık toplanmıştı. Cellâd bin kırbaç vurdu. Hallâc bir kerre olsun «ah!» bile demedi. Kırbaç vurma işini tamamlayınca iki elini ve iki ayağını kesti. Sonra başını kesti. Sonra cesedini yak-tı. Kül hâline gelince Dicle'ye attı. Başı Bağdad'da büyük bir köprü başına dikildi. Hallâc'ın arkadaşlarından bazıları onun öldürülme-diğini, Allah'ın düşmanlarının şüphelerinin gitmesi için böyle oldu-ğunu söylediler.

Kıssanın izâhı uzundur. Mevzuumuzla alâkalı olan bu kısmının zikredilmesi basiret sahiplerine kifâyet eder:

İmam Yâfîf der ki: Hallâc'ın kıssasını İbn-i Hallikân'ın nakline göre muhtasar naklettim. En sahih ve münasib rivâyet budur.

Zehebî, meşâyih-ı kiram hakkında münasib olmayan nakillerde bulunuyor. Onun naklettikleri sûfilere taşlamakta ileri gidenlerin itikadlarına münasib şeylerdir. Hâl ehli sâdât-ı kiram hazarâtı hak-kında kabukta kalanların akaidlerine de uygun düşer.

Huseyn bin Mansur el-Hallâc -kuddise sirruh-, şefkat ve mer-hametle dolu bir fütüvvet sahibi idi. Birçok evliyaullah bu yüksek haslet üzere mecbûl idiler. Yani sonradan kazanılmış olarak değil fitraten ve cibilli olarak bu ahlâkta idiler. O, bulunduğu makamına yakışır şekilde kendini öldürenlere bârigâh-i izzetden hayır duâ et-miştir. Katlolunacağı vakit şöyle demişti: «İlâhî! Beni öldürmeğe ça-lışan şunlara merhamet et! İlâhî, benim nâsûtiyyetimi senin lâhû-tiyyetinde ifnâ ettin. Senin lâhûtiyyetine bağı nâsûtiyyetim hakkı için beni öldürmek üzere şuraya toplanmış kullarını mağfiret etme-ni istiyorum.» (1).

Bu duâyı ârif şeyh Necmuddin Ebû Bekr Abdullah bin Muham-med el-Üseydî er-Râzi -kuddise sirruh- da Mirsâdu'l-ibâd nâm kitâ-bında nakletmiştir. Devamla der ki: «Şurası muhakkaktır ki, lutf-i

rubûbiyyet **أَنْ بُورِكَ مَنْ فِي النَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَا** âyetinde ayân

beyân görülmektedir, (2) der.

(1) Nâsûtiyyet: Beşerilik, insaniyyet. Lâhûtiyyet: İlâhîlik.

(2) Neml/8. Meâli: «Mûsâ oraya gelince cânib-i Hak'tan: Ateşin içindekiler ve etrafında bulunanlar mübarek kılınmıştır! diye nidâ olundu.» Âyetin tamamının izahı aşağıda gelmektedir.

Nasıl ki âyet-i kerimede,

فَلَمَّا جَاءَهَا نُودِيَ أَنْ بُورِكَ مَنْ فِي النَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَا وَسُبْحَانَ
اللَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

- «(Mûsâ) oraya gelince ateşin içindekiler ve etrafındakiler mübarek kılınmıştır. Tenzih ve tesbih olunur. âlemlerin rabbi Allah!» buyurulmuştur.

Yine âyet-i kerimede,

فَلَمَّا أَتَيْهَا نُودِيَ مِنْ شَاطِئِ الْوَادِ الْأَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ
مِنَ الشَّجَرَةِ الْمُبَارَكَةِ أَنْ يَأْمُوسَىٰ إِنِّي أَنَا اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ

- «Yani oraya gelince sağ vâdinin kenarından mübarek toprakta ağaçtan: Ey Mûsâ! Elbet, muhakkak ki ben Âlemlerin rabbi Allahım!» diye nidâ olundu.» (1) buyurulmuştur.

Bu şekilde Cenâb-ı Hak Hallâc'ın duâsını her yönden müstecab kılmıştır. Fakat hâdisenin zâhiri yönüne gelince hikmet ve sünnet-i ilâhiyye intikam suretinde tecelli etmiştir. Kaza ve kader esrâr beşerin zayıf aklının tartabileceği şeylerden değildir. Esrâr-ı ilâhiyyesini ve gizlediği hikmetlerini Allah en bilendir.»

Tarih kitâblarında bu kıssa arasında anlatılır ki: Hallâc'ın katolunduğu sahada halifenin veziri Hamid bin Abbas en orta yerde bulunuyordu. Hiddet ve gazabından gözü dönmüş, akli başından gitmişti. Şu hadis-i şerifte beyân olunan hâl onun üzerinde noksan-sız olarak görülmekteydi:

- «Muhakkak ki öfke cehennem ateşinden bir parçadır. Şeytan bu ateşi körükler. Balın sabrı bozduğu gibi öfke de imânı bozar. Fakat gazab Allah için olursa bu takdirde bu ateşi Allah kuvvetlendirir ve öfkenin böylesi imânı bozmaz.»

Vezirin öfkesine ve Hallâc'ın huzuruna bakan halife şaşırıp ve «Şunun derhal işini bitirin!» dedi. Bunun üzerine kendisini bir korku sardı. Hallâc'ın elleri ve ayakları kesildikten sonra ise onu daha muazzam bir dehşet kapladı. Hallâc'ın evi yakıldı, birkaç eşyası yağma edildi.

(1) Kasas/30.

O vakit halife el-Muktedir Ca'fer bin Mu'tedid Ebû'l-Abbas Ahmed bin Talha bin Muvaffak bin Mütevekkil Ebû'l-Fadl bin Mu'tasım Muhammed bin Resid Hârun idi.

Hizmetçisinin dostu o anda halifenin o zavallı hâlini görerek Bağdad üzerine asker techiz etti. Ordunun ekseriyyeti birbirlerindendi. Onlardan bir fırka Muktedir üzerine hücum ederek arkasından bir darbe vurdu. Halife yere düştü. Başını kılınçla kesip mızrak ile oraya diktiler. Üzerindekiler tamamen soyulup avret yerleri otlarla örtüldü. Sonra bir çukura gömüldü, eseri silindi gitti.

Onun hakkında çok israfçı, savurgan, noksan görüşlü, oyuna ve şehvetine düşkün, Abbâsi hilâfetini taşımaktan âciz bir adamdı dediler. Zamanında Abbâsi devleti yıkılmıştır. Zayıflamış ve çökmüştür.

Cenâb-ı Hudâvend Teâlâ kadim kelâmında buyuruyor:

— «Size gelen herhangi bir musibet ellerinizle kazandıklarınızın karşılığıdır. Bununla beraber Allah çok şeyleri afvetmektedir. (1).

Bilmek gerektir ki mü'mine gelen musibet, rahmetin bizzat kendisi ve günahlarının keffâretidir.

Hadis-i şerifde:

— «Âdemoğluna isâbet eden gerek bir değnek ucu olsun, gerek bir ayak kayması, sürçmesi, gerekse damarının depremesi olsun muhakkak bir günahı sebebiyledir.» buyurulmuştur. Yine Cenâb-ı Hak kulunun birçok günahlarını afv u mağfiret eder. Musibetlerle ise kullarını günahlarından temizler. Bu da onlar için bizzat rahmettir. Uyanmalarına vesile olur.

Et-Tabakaat kitâbında üçüncü tabakada mezkûr bulunan Muhammed bin Hâmid bin Tirmizî -kuddise sirruh- vardır. Belh'de eski meşâyih'e yetişmiş, meselâ Ahmed bin Hadraveyh gibi büyük şeyhlerle müşerref olmuştur. Şöyle der:

«Kul her vakit cinâyet işlemeğe müsaidir. Onun ibâdet ve tâatlerindeki cinâyetleri masiyetlerindeki cinâyetlerinden daha çoktur. Çünkü masiyette bir yönden, tâatte ise birçok yönlerden cinâyet iş-

(1) Şûrâ/30.

ler. Allah da kulunun bu cinâyet yerini türlü musibetlerle temizler. Kıyamette karşılaşacağı cezaları hafifletmek için böyle yapar. Kul, isyanını ve günahlarının çokluğunu, buna karşılık rabbının kerem ve gufrânını görebildiği ölçüde mahcubiyyeti, hüznü ve Allah'a yakınlığı artar.»

Naklolunmuştur ki bir gün Huseyn 'bin Mansur'un gönlünden şöyle geçti: Hazret-i Mustafâ - sallallahu aleyhi ve sellem - mirac gesesinde mü'minler için duâ etti (1). Acaba niçin Allah'ın bütün kullarına duâ edip de, «Yâ Rabbi, bunların cümlesini bağışla!» demedi?

Tam bu sırada Hazret-i Mustafâ - sallallahu aleyhi ve sellem - cesed-i mübarekleriyle temessül edip geldiler ve buyurdular ki: «Biz Hakk'ın fermânını isteriz ve ancak onu söyleriz. Bizim gönlümüz onun fermânının otağıdır. Allah'ın olmayan irâde ve fermandan pâk ve masumdur. Eğer bana, «onların hepsinin bağışlanmasını iste diye fermân etse idi, ben de onların hepsini isterdim.»

Huseyn bin Mansur sarığını başından çıkardı ve Hazret-i Mustafâ'nın huzurunda mahcubiyetinden yere kapandı. Cenâb-ı Mustafâ - sallallahu aleyhi ve sellem - buyurdular ki: «Sen bu mahcubiyet içinde iken başını sarığınla beraber yere koyman lâzımdır ki râzı olayım!»

Hallâc'ın katlinin asıl sebebi budur. Diğerleri bahane olmuştur. Ve o dâra çıktığında demiştir ki: «Bunun başıma nereden geldiğini ben iyi biliyorum. Bu arzunun ne olduğunu da biliyorum. Onun arzusundan yüz çevirmem. Sâdık bir âşık her vakit böyle olur.»

Bu sekr ve galebe hâllerinde o sâdık ve mazûr idi. Böyle vakitlerinde dilinden dökülen sözleri hak ve hakikat ehilleri anlaşılması gerektiği şekilde anlamışlar ve izah etmişlerdir. Eğer o «ene» dâvasında kâzib olsaydı Fir'avn'a mülhak olurdu. Allah sâdıkı kâzibe, mecâzı hakikate karıştırmamak için onu böyle yaptı. Biri «ene» dedi Allah'ın lânetine uğradı, biri «ene» dedi Allah'ın rahmetine kavuştu. Biri «ene» dedi, kendini berbad etti, diğeri «ene» dedi kurtuluşta erdi. Bu ikinci «ene» «hüve» demektir. Tevhid neş'esidir. Hu-lûl safsatası değildir. Sen de gayret göster de taş varlığın lâl ü gü-

(1) : السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَىٰ عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ

her gibi pürnür olsun. Mücâhede ve riyâzata sabret ki her nefeste fenâ içinde bekâ göresin. Kim zorluğa tahammül ederse hazineye kavuşur. Vuslata erenler ancak ciddi çalışanlardır.

Hazret-i Hudâvend celle celâluhu esrar ve hikmetlerini kullarının istidadlarına göre verdiği ni'metlerinin eserleriyle göstermektedir. Bunlar sonsuzdur. Cenâb-ı Hak kelâm-ı Mecid'inde mutlak mecaz olarak جَزَاءٌ وَفَاءٌ buyurmuştur. (1). Tefsirde bu: «Yani amellerine uygun olarak cezalandırıldılar, ezelde takdir olunana uygun olarak cezalandırıldılar. Ezelde câri olan hikmet-i Hudâ'ya göre karşılıklarını aldılar.» diye izah edilmiştir.

Yine Hazret-i Hudavend azze ve celle kelâm-ı Mecid'inde buyurmuştur ki:

— «Allah'a döndürüleceğiniz o günden korkun. Sonra herkese kendi kazandığı tamamca verilecek ve kimseye zulmedilmecektir.» (2). Yani her hayra sevab, her şerre ıkab vardır. Hiçbir kimse, «benim şu hayrıma az sevab verildi» diyemeyecek, hiçbir kimse de «Benim şu günahıma çok ceza verildi» diyemeyecektir.

Abdullah ibn Abbâs -radiyallahu anhümâ - der ki:

«Bu âyet-i celile Hazret-i Cibril'in Hazret-i Rasûl'e son olarak getirdiği âyetlerdendir. Rasûlullah bu âyetin Bakara sûresine ikiyüz sekseninci âyettten sonra konulmasını emir buyurdular. Bu âyetin nüzûlünden sonra dünyada fazla kalmadılar. Cibril'in vahiy getirmesi kesildi. Muhâcirin ve ensâr Seyyidü'l-Ebrar -sallallahu aleyhi ve sellem -in yüzünü göremez oldular. Medîne üzüntü yurdu oldu.»

Kelâm-ı Mecid'de yine buyurulmuştur ki:

— «İşte o günde insanlar neye uğradıklarını bilmeyerek perâ-kende ve perişan hesap yerine gelirler. Bir kısmı nûr yüzlü

(1) Nebe/25.

(2) Bakara/281.

mü'minlerdir, defterleri sağ taraflarından verilir. Diğerleri de kara yüzlü ve korkular içindedirler. Defterleri sol taraflarından verilir. Herkes kendi lâyıkını görmüş olur. Hiçbir kimsenin yaptığı zerre miktar hayır zâyi edilmez, ecri verilir. Hiçbir kimsenin yaptığı zerre miktar şer zâyi edilmez, cezâsı verilir.» (1).

Herkesin ne türlü mükâfat veya cezâ göreceği bu âyette tamamca beyân edilmiştir. Cenâb-ı Hak'ın va'd ü vâidi bu iki âyette ayân beyân görülmektedir.

Kâ'b -radiyallahu anh-'den mervidir ki: «Hiçbir iyiliği küçük görmeyiniz. Çünkü bir adam Allah yolunda bir iğneyi emanet verdiği için cennete girmiş, Beytül-Makdis'in inşasında elindeki tek daneyi yardım olarak veren bir kadın da cennete girmiştir. Küçük bir günah sahibinin gözüne dağlardan büyük görünür. Bütün iyilikleri de herşeyden az bir şey olarak görünür.» der.

Yiğitlik, az günahı küçük görmemek, çok ibâdeti büyük görmektir. Fütüvvet sahibi buralarda uyanık olur. Düşünmek gerekir ki Cenâb-ı Hak müşerreflîği ve mükerremlîği mükellefiyete bağlı olarak, korkutmayı hafifletmekle beraber zikretmiştir ki bu kullarına olan rahmet ve şefkatinin gereğidir. Allah'ın ince hikmeti, gözün beyazı içine siyah bir nokta kadar gözbebeğini nasıl koymuşsa ve bu noktaya binlerce eşyayı nasıl gördürüyorsa bir korkunun içine de binlerce rahmeti ve emniyeti dürmüştür. Gül bahçesini Nemrud'un ateşi içinde saklamıştır.

Ârif imam Şeyh Ebû Abdillâh Muhammed bin Ali el-Hakim et-Tirmizi, Ebû Bekr ibn Züheyr es-Sekafi -rahımehullah-'a dayanan senedle rivâyet ediyor: «Kim bir kötülük işlerse cezâsını görür!» (2) âyeti nâzil olduğu vakit Ebû Bekr Sıddıyk -radiyallahu anh-:

— «Her yaptığımızın cezâsını görünce, kim nasıl kurtulacak yâ Rasûlellah?» dedi. Rasûlullah:

— «Cenâb-ı Hak seni mağfiret etmiştir yâ Ebâ Bekr! Sen Allah'ın huzurunda tazarru ile durmuyor musun? Günahları-

(1) -Zilzâl/6 - 8.

(2) Nisa/123.

na mahzun olmuyor musun? Sana hiç belâ, sıkıntı gelmiyor mu?» diye sorular. Ebû Bekr Sıddıyk - radiyallahu anh -:

— «Evet yâ Rasûlellah,» dedi. Bunun üzerine Rasûlullah - salallahu aleyhi ve sellem -:

— «İşte bütün bu sıkıntılar, darlık ve zorluklar da cezalardan sayılır,» buyurdular.

Mü'mine gelen her zorluk âhiretin bir sıkıntısını kaldırır. Hakiki mü'min bir günah işlediği vakit kıyamette başına gelecek sıkıntıyı duyan ve ona göre üzülen, tevbesini ona göre yapan mü'mindir. Fakat kâfir dünya kadar iyilik yapsa âhret cezasından kurtulamayacaktır. Ancak iyilikleri azabını hafifletir, fakat cehennemden kurtarmaz.

Bayezid Bistami - kuddise sirruh -'a her gün Hak'dan bir belâ, halkdan bir cefâ gelirdi. O da şöyle derdi: «İlâhi, bana hep ni'met gönderiyorsun, Cümlesi makbulümdür.»

Emirü'l-mü'minin Ali - kerremallahu veche - buyurur ki: «Dostlarına gönderdiği rahmeti muâhazesinin şiddeti içinde gizleyen, düşmanlarına gönderdiği azabı da rahmetinin genişliği içinde gizleyen el-Âlim'ul-Hakim'i tesbih ederim.»

Büyük ârif, şeyhler şeyhi, âriflerin imamı Ebû Ali el-Fadl bin Muhammed bin Ali el-Fârimedi et-Tûsi - kuddise sirruh -, Horasan'ın dili ve şeyhi idi. Meşguliyyeti Sahih-i Müslim okutmak olan şeyh Abdülgâfir el-Fârisi - rahimehullah - onun hakkında der ki: «Asrında şeyhlerin şeyhi idi. Tarikatıyla yektâ idi. İnsanları uyarmakta ve irşâd etmekte üstâd-ı kâmil idi. İfâdesinin güzelliği, sözlerinin tatlılığı, yüksek mevzuları en güzel şekilde tertibe koyarak anlatması ve latifelerinin inceliğinde üzerine yoktu. Evvelâ üstâd Ebu'l-Kaasım Kuşeyri'ye, sonra Şeyh Ebû'l-Kaasım Ali bin Abdillâh el-Kürkânî'ye musâhabet eylemiş, ictihadda ulaşabilecek çok yüksek dereceye ulaşmıştı. Âlim imam, rabbânî ârif, Hâce Ebû Ya'kûb Yûsuf bin Eyyub el-Hemedânî - kuddise sirruh -, tasavvufta Şeyh Ebû Ali Fârimedi Hazretlerine intisab etmiştir. Nice büyük sözlerinden bazısında şöyle der:

«Kaza ve kaderin sırları, beşerin zayıf aklının idrâk edebileceği şeylerden değildir. Dininde tuttuğun yolu temiz tut ki, cesedi diri,

kalbi ölü kimselerden olmayasın. Küçük gördüğün kusur ve ayıplarını, büyük gördüğün marifetlerinle beraber tevbe ateşinde yak ki, «Günahdan tevbe eden günahı yok gibidir» sırrı tahakkuk etsin. (1). Şunu kesinlikle bilesin ki Hakk'ın dergâhına giden yolda ayağına takılacak bütün dikenleri yolundan kaldırıp temizlemelisin. Yoksa bir zaman sonra o dikenleri getirip gönlüne vururlar. Hatırla ki Kelimullah Mûsâ bin İmrân -aleyhisselâm-'a dergâh-ı Rubûbiyyetden çok işler gösterdiler. Bunlar onun arzusuyla olmuş şeyler değildi. Dörtbin yüzyirmi kelime ve ayrıca ondört kelime onun sem'ine vasıtasız olarak geldi. Her bir kelimenin gelişinde Mûsâ büyük sarsıntılar geçirdi. Onun vücudu ve tabiatı bu kadar kelimenin gelişinde

büyük değişikliğe uğradı. **وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا** âyet-i celilesi (2)

bunu ifade eder. «Allah Mûsâ'ya mutlak olarak konuştu,» demektir. Allah Teâlâ Mûsâ'nın gönlünü teselli etmek, okşamak için binlerce hitab gönderdi ki ni'metleriyle gönlü biraz mesrûr olsun. Sonra Mûsâ'nın ilâhî vahye dayanmadan yaptığı bir hareketi sonraları onun gönül evini ne kadar perişan etmiştir. Cenâb-ı Hak ona doğrudan doğruya

وَقَتَلْتَ نَفْسًا

— «Sen bir insan öldürdün!» (3) buyurdu. Yani bizim vahyimiz, emir veya müsaademiz olmadan o kıbtiyi katlettin. İşte bu diken geldi, tekrar tekrar Mûsâ'nın gönlüne battı. Aslında onun maksadı zorbalık değildi. Fakat kendi başına yaptığı bir hareket, nice yapmadığı şeylerin iftiralarını başına getirdi. Onun için ilâhî vahye dayanmadan kendi başına iş yapma sevdâlarını başından atmazsan seni senin kılıncınla temizlerler ve kendi kılıncının maktulü olursun, başka değil.

Umer ibnu'l-Hattâb'ın kıssasını işitmedin mi ki kılıncını çekmişti. Cibril -aleyhisselâm- Sidre'den gelip: «Yâ Muhammed, dün gece Levh-ı Mahfuz'da Umer'in ismini siddiyklar divânının başına koydum» diye müjdeleyince Hazret-i Mustafa -sallallahu aleyhi ve sellem-'in heybeti yalnkılıç gelen Umer'in karşısında bir kat daha

(1) İbn-i Mâce rivâyet etmiştir.

(2) Nisâ/164.

(3) Tâhâ/40.

arttı. Umer'in kılıncı elinden düştü. İslâma girdi. Umer'in gönlünde bu hatırası ne zaman canlanırsa Mekke çölüne çıkar, kimselerin görmediği yerlere gider, yüzünü çölün toprağına koyar, «Ey rabbım, beni husrandan kurtar da öyle kabzeyle!» diye yalvarırdı. «Hudavendâ! Umer'in canını al da şu nefsinin cefâsından kurtulsun!» dedi. Sonunda ona dediler: «Yâ Umer! Senin kendine bu kadar cefâ etmene karşılık seni afvedeceğiz. Fakat o kılıncının yarasını kendi canında yerine koymak gerekiyor.» Sonra Ebû Lü'lü'ü gönderdiler, Umer'in canına iki hançer vurdu. Hançerin birisi Hazret-i Mustafâ -sallallahu aleyhi ve sellem -'i inkâr ile geçirdiği günlerde attığı adımlar için, diğeri de şaşkınlık ve tereddüd içinde geçirdiği günler içindi. Buyurdular ki: İnkâr üzere atılan iki adıma karşılık iki hançer vurduk. Eğer inkâr daha fazla devam etseydi hançeri daha fazla vururduk.» Umer'in iki adımına böyle cezâ verdiler. «İslâma girmek ondan evvelki günahları siler» fermân-ı Nebevisi üzerine Umer'in İslâmından evvelki günleri böylece temizlenmiş ve hikmet-i Hudâ o böylece mükâfatlandırılmıştı. Hazret-i Mustafâ -sallallahu aleyhi ve sellem -'in şeriatına bir zaman için gösterdiği temerrüde karşılık böyle yapıldı, dediler.

Yine Hamza bin Abdilmuttalib ki, İslâmın izzet dergâhında nice şecaat hârikaları bırakmıştır. Allah ondan râzı olsun, Onu gıyabında «Allah'ın ve Rasûlünün arslanı» diye müşerref kılmışlardır. Aynı nâmı Ali bin Ebi Tâlib -radiyallahu anh -'e de vermişlerdi. Onun iki devesi vardı. Birini Rasûlullah'a hediye etmişti. Diğeri de ganimet olarak Hazret-i Fatıma'nın hissesine düşen bir deve idi. Hamzâ, Fatıma'nın devesinin karnına sarhoşluk hâliyle bir tekme vurdu. O vakit henüz içki haram kılınmamıştı. Ali gidip durumu Rasûlullah'a haber verdi. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem - kalktı, yeni aldığı gömleği çıkardı ve Hamza'nın evine vardı. O, sarhoşluk hâliyle O'na, diline geleni söyledi. Cenâb-ı Mustafâ da ona nasıl baktıysa baktı, Uhud gününde Vahşi onun ciğerlerini parça parça etti. Bunu Hazret-i Mustafâ'ya haber verdiler. Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem - o kadar mahzun olmuş bir şekilde dudaklarının altından sessizce, «Fatıma'nın devesine yapılanın karşılığı mı bu yâ Hamza?!» dediler. Sonra haber verdiler ki Âdem -aleyhisselâm -dan kıyamete kadar peygamberlerden sonra hiç kimse şehâdette Hamza'nın önüne geçemedi. Fatıma'mızın yara alan devesi hürmetine bu böyle oldu, buyurdular.

Hazret-i Fâtıma'nın yaralanmış bir devesi karşılığında böyle ilâhî tecelliler olursa, böyle şehâdet mertebeleri verilirse, böyle devletlere erdirilirse, evliyâ-yı ümmet arasındaki makam-ı velâyetin ve Cenâb-ı Hakk'ın rahmet ve hikmetinin nerelerde gizli olduğu düşünülürse, esrâr açılır, anlaşılmayan bir şey kalmaz. Ünsiyet başlar.

Büyükler demişlerdir ki:

«Safâ erleri, hikmet-i ilâhiyye esrârı ile sermest ve pür-neş'e oldukları için dergâh-ı Mustafa'yı el vurup rahatsız etmezler. Hak uğruna dîn yolunda her şeyi güzel gördüklerinden Kerbelâ'da kanlarını sebil gibi akıttılar.»

Hadis-i şerif'de vârid olmuştur ki:

— «Allah Teâlâ kulunun derecesini yükseltmek murad ederse kuluna bir ibtilâ gönderir. Onun sabrını da beraber gönderir. Kul buna sabretmek suretiyle Allah'dan gelen bu dereceye nâil olur.» (1).

Yine Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-'den rivâyet olduğuna göre şöyle buyurmuşlardır:

— «Dünyada âfiyet içinde yaşayanlar, kıyamette ehl-i belâdan olan kimselere verilen sevâbı arzu edip, «Keşke derilerimiz makaslarla doğransa idi de biz de bu derecelere nâil olsaydık,» diyeceklerdir.» (2).

Yine hadis-i şerif'de,

— «Allah Teâlâ kimin hayrını murad ederse ona belâ isâbet ettirir,» buyurmuşlardır. (3).

(1) Ebû Dâvûd rivâyet etmiştir.

(2) Tirmizî rivâyet etmiştir.

(3) Buhârî ve Mâlik Ebû Hüreyre'den rivâyet etmişlerdir.